

De auteurspresentatie van Prudens van Duyse en de affaire *Willem Tell* (1836-1838)

Een reconstructie¹

Janneke Weijermars, Rijksuniversiteit Groningen

Samenvatting

Na de onafhankelijkheid van België in 1830 kwam er in Vlaanderen een nieuwe generatie auteurs op, die zich tot grote culturele, politieke en poëtische verschuivingen moest zien te verhouden. In deze periode publiceerde Prudens van Duyse een toneelstuk *Willem Tell*, waarna de dichter door zijn collega's van plagiaat werd beschuldigd. De kwestie groeide uit tot een affaire die in de pers werd uitgevochten. Literatoren als Ferdinand August Snellaert, Frans Rens en Prudens van Duyse zelf grepen deze affaire aan om hun poëtische standpunten uiteen te zetten en zich ten opzichte van elkaar te profileren. In dit artikel wordt de auteurspresentatie van Prudens van Duyse onder de loep genomen en de vraag is vervolgens hoe de zelfpresentatie van Van Duyse zich verhoudt tot het auteursbeeld dat zijn tegenstanders van hem creëerden.

Abstract

After the independence of Belgium in 1830, a new generation of Flemish authors emerged, who had to relate to major cultural, political and poetic shifts. During this period the poet Prudens van Duyse published a play called *Willem Tell*, after which his colleagues accused him of plagiarism. The accusations grew into an affair that was fought out in the press. Authors such as Ferdinand August Snellaert, Frans Rens and Prudens van Duyse himself used this affair to explain their poetic points of view and to profile themselves in relation to each other. In this article is examined how the self-presentation of Van Duyse relates to the author's image that his opponents create of him.

e-mail
j.e.weijermars@
rug.nl

¹ Veel dank aan de anonieme peer reviewers en ook aan Mathijs Sanders voor het opbouwende commentaar bij de eerste versie van dit artikel.

Fig. 1: *Prudens van Duyse (circa 1844), kopergravure.*

De Vlaamse criticus Ferdinand August Snellaert schreef in 1836 een recensie over het toneelstuk *Willem Tell* van de schrijver Prudens van Duyse (1804-1859), dat net was verschenen:

Wat ons reeds bij eerste lezing hinderde, was het falen aen klimmend belang, het misschetsen, het overtollige van sommige tooneelen en de gerektheid van alle redeneringen: misslagen waarvan één genoeg is om het verschrikkelijke veto over een toneelstuk, hoe schoon ook berymd, uit te spreken. (Snellaert, 1836, p. 86)

Snellaert brandde het toneelstuk volledig af, maar Van Duyse bestempelde hij als een ‘man van genie’ die ongetwijfeld succesvol zou zijn geweest indien

hij ‘zynen vryen geest over een onderwerp van eigene vinding [had laten] zweven’ (p. 87). En dat was nu juist niet het geval geweest: Van Duyse had zich, zo stond in diens voorwoord bij *Willem Tell*, voor dit toneelstuk gebaseerd op een handschrift van de vroeg gestorven Lierse dichter Jan Valentijn Wouters. Snellaert was nog betrekkelijk mild geweest voor Van Duyse, niet veel later werd de dichter harder aanpakt. Zijn letterkundige collega’s verweeten Van Duyse dat hij plagiaat had gepleegd, omdat hij zijn eigen naam boven het toneelstuk had gezet en niet die van Wouters.

Deze affaire is in de literatuurgeschiedschrijving een aantal keer beschreven. De negentiende-eeuwse biograaf Jan Micheels (1893, pp. 62-64) bijvoorbeeld was volledig op de hand van Van Duyse en omschreef diens tegenstanders als ‘lieden [...] die de onkieschheid zoo verre dreven dat zij hem van letterdieverij durfden beschuldigen’. Oskar van der Hallen (1927, p. 235) beschrijft de kwestie in zijn artikel over de Lierse rederijders als ‘een groote beschuldiging van letterdiefte tegen den alom gevierden en bekroonden rederijker [Van Duyse, JW], beschuldiging die bij nader inzien veel grond bevatte.’ In zijn recente literatuurgeschiedenis spreekt Piet Couttenier over ‘de nodige commotie’ rond de twee uitgaves (Van den Berg & Couttenier, 2009, p. 179). Toch is lang niet al het bronnenmateriaal over deze zaak aan analyse onderhevig geweest. Inmiddels beschikken we niet alleen over de verschillende (her)uitgaves van *Willem Tell* met bijbehorende voorwoorden, een handvol recensies en enkele secundaire bronnen, maar ook over verschillende brieven van, aan en over Prudens van Duyse, die de correspondenten al dan niet publiceren en waarin ze de stellingen betrekken en hun visie op de zaak uiteenzetten.²

Deze kwestie over *Willem Tell* is vanuit verschillende invalshoeken te bekijken: het voorval speelde in de jaren dertig van de negentiende eeuw – een roerige tijd waarin de Vlaamse letterkunde zichzelf aan het uitvinden was en zich een plaats moest verwerven in de context van het nieuwe Belgische koninkrijk, dat na de revolutie van 1830 een aanvang had genomen. In Vlaanderen werden op dat moment ook de eerste stappen gezet op het gebied van een professionele literaire kritiek, waarin Snellaert een voortrekkersrol vervulde (Van den Berg & Couttenier, 2009, pp. 319/330; Weijermars, 2012, pp. 353-

² De gehele overgeleverde correspondentie van en aan Van Duyse bestaat uit ongeveer 5000 brieven. In 2016 is aan de Rijksuniversiteit Groningen het project ‘Correspondentie Prudens van Duyse’ gestart: het vervaardigen van een digitale editie van deze correspondentie. De editie wordt gemaakt in het programma eLaborate (<http://elaborate.huygens.knaw.nl/>) maar is nog niet openbaar toegankelijk. Dit project is een samenwerking tussen de Rijksuniversiteit Groningen, het Letterenhuis te Antwerpen, het Huygens ING te Den Haag en het Vlaams Fonds voor de Letteren.

362; Deprez, 1970). In deze periode discussieerden auteurs als Van Duyse bovendien volop over de maatschappelijke functie van toneel en het belang van toneel in de moedertaal (Van den Berg & Couttenier, 2009, pp. 466-467). Naast het cultuurhistorische aspect komen in deze affaire rond het toneelstuk *Willem Tell* ook botsende literaturopvattingen over navolging, imitatie en originaliteit naar voren, die illustratief zijn voor deze periode waarin de Romantiek in Vlaanderen zijn intrede deed. Discussies over plagiaat waren nauw met het nieuwe originaliteitsdenken verbonden (Kalmthout, 2004; Verhoogt, 2007).

Auteurs moesten zich tot dit complex van politieke, culturele en poëtische veranderingen zien te verhouden. De bronnen over de kwestie rond het toneelstuk *Willem Tell* laten zien dat literatoren als Van Duyse, Bellens en Snellaert deze affaire aangrepen om zich ten opzichte van elkaar te profileren. Ze creëerden een bepaald beeld van zichzelf en van de ander (Dorleijn, 1989, p. 33; Meizoz, 2009; Kemperink, 2013, p. 377; Sanders, 2015). Van Duyse was een figuur met cultureel aanzien, iemand die gezag genoot en weerstand opriep. Het kon lonen om hem aan te vallen, maar dat bracht ook een risico met zich mee. Of Prudens van Duyse met zijn uitgave van *Willem Tell* naar onze maatstaven of naar die van zijn eigen tijd plagiaat pleegde, is in dit artikel niet aan de orde.³ De krachtmeting tussen de verschillende actoren staat in dit artikel centraal: de auteurspresentatie van Prudens van Duyse wordt onder de loep genomen en de vraag is vervolgens hoe de zelfpresentatie van Van Duyse zich verhoudt tot het auteursbeeld dat zijn tegenstanders van hem creëerden.

Van Duyses gedrag was in zijn eigen tijd veelbesproken: zijn letterkundige collega's bekritiseerden Van Duyses persoonlijkheid en zijn overvloedige literaire productie. In een brief aan Theodoor van Rijswijck van 11 maart 1836 zet Hendrik Conscience Van Duyse door middel van een fictieve dialoog gekscherend neer als een 'geleerde keer'l' met 'muijzennesten in zynen kop [...], en dat hij dan door alzyn studeeren, nie' meer weet van waer de wind waeyt'. Ook schreef hij dat Van Duyse naar het scheen 'geene neyging tot het samenleven heeft' (brief Conscience-Van Rijswijck, 11-03-1836). Snellaert han-

³ Voor zover ik het kan beoordelen, handelde Van Duyse niet in strijd met het kopijrecht omdat de tekst van Wouters bij mijn weten niet in druk verschenen is. Het gaat in het geval van *Willem Tell* dus vooral om een ethische kwestie, niet om een juridische. Hoewel de Zuidelijke Nederlanden voor 1814 een vorm van auteursrecht hadden gekend, werd daarna de rechtsbescherming verbonden met het gedrukte boek omdat daar veel kapitaal in geïnvesteerd was, zo redeneerde de wetgever (zie Schriks 2004, 392-404 en Weijermars 2012, 68).

teerde voor de dichter uit Dendermonde de benaming ‘Denderzwaen’, waarmee hij uiting gaf aan zijn oordeel dat Van Duyse hoogdravende poëzie schreef met ‘vele overbodige verzen’ (Deprez, 1970, p. 22).

Zeker niet alle kwalificaties van tijdgenoten waren negatief: diezelfde Snellaert vond Van Duyse weliswaar ‘een wildgeest’ maar dan wel een ‘geest doordrongen van [...] poëzy, een geest die dringt in de diepste geheimen der tael’ (Deprez, 2003, p. 159). Van Duyse werd dus gezien als een zonderling maar getalenteerd figuur, een ‘menschenhater’, die zich vaak eigenzinnig gedroeg (‘hoofdig als Bilderdijk’) en bovendien zeer ijdel was (brief Conscience-Van Rijswijck, 11-03-1836; Bracke, 1979, p. 247). Bekend is het voorval uit 1837 waarbij Van Duyse tijdens een bijeenkomst van het genootschap De Taal is Gantsch het Volk voor de zoveelste keer een pak gedichten uit zijn tas haalde en daaruit luidkeels begon te declameren. Dit tot ergernis van zijn vakgenoten, die hem daar bij monde van Jan Frans Willems ‘Bienheureux Scudéri’ toeriepen – verwijzend naar de zeventiende-eeuwse schrijver Georges de Scudéri, die naam had gemaakt met romans die in feite door zijn zus Madeleine geschreven waren (Deprez, 1970, p. 126).

Willems’ uitroep had wellicht betrekking op Van Duyses schrijfstijl, waarin hij veelvuldig verwees naar antieke en moderne auteurs. Zijn gedichten vormen veelal een bouwwerk van literaire citaten en referenties, wat op critici een pretentieuze indruk maakte (Van den Berg & Couttenier, 2009, p. 330). Maar ook suggereerde Willems met zijn uitspraak dat Van Duyse het werk van anderen onder zijn eigen naam uitbracht. Het beeld van Van Duyse als plagiator leefde ook bij Snellaert, die in de late jaren 1830 over Van Duyse in zijn dagboek noteerde:

V[an] D[uyse] die Rubens den Vlaemschen Raphael, Geirnaert Greuze, Vondel Shakespeare noemt, zou wel den naem mogen hebben van vlaemschen Diego Bernardes den letterdief van Camoëns⁴; want onze Dendermondsche Laureaat steelt verzen van dezen en treurspelen van een ander. (Snellaert z.d., p. 19)⁵

Van Duyse werkte het beeld van literaire parasiet zelf in de hand. Hij publiceerde bijvoorbeeld talloze navolgingen van Franse en Latijnse poëzie. In een brief aan zijn vriend Philip Blommaert uit 1832 schrijft hij over zijn herwer-

⁴ Diego Bernardes en Luís de Camões waren twee zestiende-eeuwse Portugese dichters. De laatste is zeer bekend geworden als dichter van *De Lusíaden* (1572), een Portugees heldenepos.

⁵ Citeerd uit Deprez 1970, 126. Dit *Memorandum* is in het bezit van de Universiteit Gent, catalogusnummer BIB.G.003354/1 en volledig online raadpleegbaar via <https://books.google.be>.

Fig. 2: Ferdinand Augustijn Snellaert (circa 1850), foto.

king van Boileaus *Ars Poétique* en de ‘noodige veranderingen in de voorschriften en gevoelens’ die hij daarin had aangebracht. Die aanpassingen zag hij als iets vanzelfsprekends want, aldus Van Duyse, ‘wij komen later, dan de man. Geen wonder, dat wij, dwergen, op zijne [schouders] geklommen, hem wel eens over het hoofd zien’ (brief Van Duyse-Blommaert, 07-04-1832).

Ook wierp Van Duyse zich meermaals op als hoeder van literaire erfenissen van Vlaamse dichters. Zo gaf hij in 1856 met goedkeuring van de weduwe de nalatenschap van Jan Frans Willems uit, die dat jaar was overleden. Van Duyse had de gedichten van Willems grondig herschreven, wat hem onder anderen door Snellaert stevig werd aangerekend:

[...] eene omwerkenslustige hand heeft de verzen van Willems ’t onderste boven gekeerd, verwrongen, verminkt, ja zoodanig verminkt dat Willems, de altyd zoo heldere Willems, wartael spreekt, en daer in zyne *Nalatenschap* staet, als had hy op eens zin en geheugen verloren. (Snellaert, 1856, p. 266)

Zo ging Van Duyse om met het literaire werk van voorgangers en tijdgenoten: hij zag er niets kwaads in de teksten te herwerken. De verzameling *Lettervruchten* (1845) van de in 1843 overleden dichter Leo d’Hulster, de dichtbundel *De avondlamp* (1850) van zijn dierbare vriendin Maria van Ackere-Doolaege, die hij intensief begeleidde in haar schrijverschap, troffen eenzelfde lot (Weijermars, 2018a, p. 228). Zo ook de letterkundige nalatenschap van Jan Valentijn Wouters.

De kwestie *Willem Tell* is om verschillende redenen geschikt om de auteurspresentatie van Van Duyse te analyseren. Zoals gezegd speelde de affaire in een roerige tijd, waarin nieuwe denkbeelden op het gebied van cultuur, politiek en literatuur postvatten. Na de omwenteling kwam een nieuwe generatie auteurs op, onder wie Ledeganck, Van Rijswijck, Van Duyse en Conscience die zich nadrukkelijk als schrijver profileerden. Ze vestigden vaak hun reputatie door publicaties en prijskampen van de genootschappen en rederijkerskamers, maar ook door confrontaties in de openbaarheid. De affaire rond *Willem Tell* is een voorbeeld van zo’n confrontatie. De dichter neemt daarin via opvattingen, normen en strategieën een *posture* aan – waarbij ik *posture* dus opvat als *auteursgedrag* (Kemperink, 2013, p. 378) – en construeert daarbij tegelijkertijd een beeld van de tegenstander, waartegen hij zich kan afzetten. Deze casus over Van Duyse geeft inzicht in de manier waarop auteurs hun *posture* vormgaven in het nieuwe België en hoe zij die nieuwe politieke en culturele context gebruikten om zich te profileren.

DE AFFAIRE *WILLEM TELL*

Toen *Willem Tell* verscheen, was Prudens van Duyse 32 jaar oud. Hij was grootgebracht in Dendermonde en had thuis het onderwijs van zijn vader Jozef genoten, die hem schoolde in de humaniora en hem bekend maakte met de Franse en Nederlandse letterkunde.⁶ Van jongs af aan schreef Van Duyse gedichten en dat bleef hij doen als student, eerst in Leuven en later in Gent, waar hij rechten studeerde. Tijdens zijn studietijd, die samenviel met de periode dat het huidige België en Nederland verenigd waren in één koninkrijk, timmerde hij als literator aan de weg door in Noord en Zuid veelvuldig in tijdschriften en almanakken te publiceren en vooral door zijn deelname aan de prijskampen, waarmee hij talloze prijzen won (Van den Berg & Couttenier, 2009, p. 328).

Vlak na de Belgische Omwenteling had Van Duyse korte tijd in Nederland doorgebracht. Naar eigen zeggen had hij na zijn terugkeer in 1831 via een gemeenschappelijke vriend Jan Michiel Dautzenberg opnieuw contact gezocht met Jan Valentijn Wouters (Pauwels, 2008; Van Duyse, 31 maart 1838). De twee kenden elkaar al van hun deelname aan de prijskamp bij het letterkundig genootschap Concordia te Brussel in 1827 en deelden naast orangistische sympathieën tevens hun liefde voor de Nederlandse taal en letterkunde (Weijermars, 2012, p. 284). Wouters had in de jaren 1814-1817 in Utrecht gewerkt als handarbeider in een fabriek. Buiten werktijd had hij Helmers, Feith en Tollens gelezen en was erdoor gegrepen geraakt. Na terugkomst in Vlaanderen sloot hij zich aan bij het Lierse genootschap Voor Konst en Wetenschap, waar hij veelvuldig in de almanak publiceerde, maar hij was ook in andere Vlaamse steden als dichter actief. Zo leverde hij gedichten aan de Gentse *Belgische Muzen-Almanak* en de Brusselse *Almanak voor Blijgeestigen*, won hij een zilveren medaille bij de genoemde prijskamp in Brussel en hij schreef voor het Brugse genootschap IJver en Broedermin het genoemde treurspel *Willem Tell*, dat daar én in Lier in 1826 werd opgevoerd (Weijermars, 2012, p. 250).

Van een hernieuwde kennismaking met Wouters kwam het niet meer, tot spijt van Van Duyse: Wouters overleed in mei 1832. Volgens Van Duyse liet de echtgenote van Wouters hem de gehele letterkundige erfenis na, met de bedoeling er in later jaren nog het een en ander van uit te geven. In het *Neder-*

⁶ Van Duyse refereert aan het onderwijs van zijn vader in zijn *Lofdicht op de Nederlandsche taal* (Brussel 1829), 1.

Fig. 3: *Philip Blommaert (1836), foto van een tekening door Baugniet.*

duitsch Letterkundig Jaerboekje voor 1838 plaatste Van Duyse inderdaad een paar nagelaten gedichten van Wouters. En dan was er ook nog een handschrift van het toneelstuk *Willem Tell*, dat in de jaren 1820 dus al enige opvoeringen had beleefd.

Fig. 4: *Frans Jozef Blicck, foto van een prent.*

Van Duyse liep al een paar jaar rond met plannen om een treurspel over Willem Tell uit te geven. In 1834 vroeg hij Philip Blommaert om hem de versie van Antoine Lemierre op te sturen, die in 1766 was verschenen en een enorme populariteit kende (Feilla, 2013, p. 44; brief Van Duyse aan Blom-

maert, 12-05-1834). Hieruit blijkt dat hij zich toen al aan het inlezen was.⁷ Van Duyse werd bij het schrijven door bevriende collega's aangemoedigd. Blommaert spoorde hem aan vooral 'niet [te] aerzelen', want 'er is nog geen goed Treurspel in Vlaenderen verschenen' (brief Blommaert aan Van Duyse, 23-04-1836). Deze uitspraak illustreert dat er onder taalminnaars en intellectuelen een grote behoefte was aan een 'herleving' van een nationale toneeltraditie. Vanwege de laagdrempeligheid, het brede publieksbereik en de aantrekkelijke combinatie van spel en muziek vormde het toneel, in de ogen van de literatoren, een belangrijk middel voor volksbeschaving en het aanwakkeren van nationaal gevoel (Van den Berg & Couttenier, 2009, pp. 466-467). Van Duyse onderschreef deze redenering volledig en publiceerde in diezelfde trant zijn *Toneelbundeltjen* (1838) en zijn dichtstuk *De invloed des tooneels op de volksbeschaving* in vier zangen, waarmee hij bij een dichtwedstrijd te Geraardsbergen in 1838 een eerste prijs behaalde.

Naast Blommaert droeg ook Frans Jozef Blicck bij aan de publicatie van *Willem Tell*: Van Duyse legde hem vooraf de drukproeven voor (brief Van Duyse aan Blicck, 30-08-1836; brief Blicck aan Van Duyse, 08-10-1836). Aan Karel August Vervier schreef Van Duyse dat hij het toneelstuk aan hem op wilde dragen. Dit was een wederdienst – Vervier had Van Duyse in 1836 een mooi docentschap aan het Gentse Atheneum bezorgd. Vervier aanvaardde de opdracht in dankbaarheid (brief Vervier aan Van Duyse, 23-05-1836; Weijermars, 2018, pp. 83-85) en Van Duyse begon zijn tekst dan ook met een ronkend lofdicht op zijn 'Kunstvriend' en de 'vrijheidszoon' Vervier (Van Duyse, 1836, II). Frans Rens ten slotte kondigde het toneelstuk vol verwachting aan in de *Bijdragen der Gazette van Gend* (1836, p. 26):

Met ongeduld zien wy dit treurspel, welks onderwerp, zoo als de uitgeefster het zeer wel doet opmerken, *hoogstbelangrijk* is, tegemoet, te meer omdat wy nieuwsgierig zyn deszelfs behandeling met diegene der stukken, welke reeds elders over het zelfde onderwerp zyn in het licht gekomen, te vergelyken. (*Bijdragen*, 1836, p. 26)

Rens bedoelde met die 'stukken' vast niet het werk van Wouters, maar hij refereert hier aan andere versies van het toneelspel die in het buitenland waren verschenen. Verder sprak Rens in lijn met Ledeganck de hoop uit dat andere

⁷ De versie van Lemierre genoot in Van Duyses kringen enige bekendheid, zo is op te maken uit zijn correspondentie. Frans Jozef Blicck schreef Van Duyse bijvoorbeeld dat Lemierres versie van *Willem Tell* naast die van Van Duyse de enige was die hij tot zijn beschikking had (brief Blicck aan Van Duyse, 05-11-1836).

Vlaamse schrijvers het voorbeeld van Van Duyse zouden volgen, vanwege het grote belang van ‘oorspronkelijke vlaemsche treurspelen’ voor de ‘vaderlandsche onafhankelijkheid’.

Willem Tell verscheen uiteindelijk in augustus 1836 bij de bekende Antwerpse uitgever Schoeseters nadat Van Duyse voldoende intekenaren had verzameld en er in Antwerpen een paar opvoeringen waren gepland (brief Van Duyse aan Blommaert, 14-08-1836; *Gazette van Gend*, 27-10-1837).⁸ Trots stuurde Van Duyse exemplaren rond, ook aan zijn Noordelijke lettervrienden onder wie Petronella Moens en Johannes Immerzeel jr., aan wie hij schreef dat hij een treurspel over Willem Tell had gemaakt. Lovend waren hun reacties op Van Duyses werk (brief Moens aan Van Duyse, 23-06-1837; brief Immerzeel aan Van Duyse, 04-10-1839).⁹ Uit al die brieven blijkt niets over een relatie tussen de versie uit de nalatenschap van Wouters en de nieuwe uitgave uit 1836. In Van Duyses voorwoord bij het toneelstuk is die relatie er duidelijk wel. Hij schrijft daarin over het handschrift dat hem na het overlijden van Wouters ten deel was gevallen en dat hij naar eigen inzicht bewerkt heeft (Van Duyse, 1836, i-ii).

Vanaf het moment van publicatie zijn de reacties van zijn Vlaamse collega's op het toneelstuk vrijwel allemaal negatief. Van Duyses vriend Blicck reageert uitgebreid met een lange brief. Kort gezegd vindt Blicck de verzen van Van Duyse prachtig, maar niet geschikt voor het toneel: ‘Ik vind er dat zielroerende niet in, hoofdvereischte van een treurspel’, zo schrijft hij (brief Blicck aan Van Duyse, 05-11-1836). Ferdinand Snellaert verzorgde zoals gezegd de recensie in de *Bijdragen der Gazette van Gend* en deelde Bliccks mening, die de twee overigens vooraf in hun correspondentie met elkaar hadden gedeeld (De Keyser, 1960, pp. 85-87; Snellaert, 1836, p. 87).¹⁰

⁸ De opvoering in Antwerpen op 26 oktober 1837 van Van Duyses *Willem Tell* had, volgens de *Gazette van Gend* ‘veel volk aangelokt’ en verschillende scènes waren ‘levendiglyk toegejuicht geworden’ (*Gazette van Gend*, 27 oktober 1837).

⁹ Immerzeel schreef bijvoorbeeld: ‘Zonder iets te willen afdingen aan de onbetwistbare verdienste van alle úwe dichtproducties, moet ik ú betuigen dat ik opgetogen ben geweest bij het lezen van het vers *Willem Tell*, – een stúk’ (brief Immerzeel aan Van Duyse, 04-10-1839).

¹⁰ Snellaert refereert in zijn recensie aan het overleg met Blicck en legitimeert daarmee zijn negatieve oordeel: ‘[...] niet althans dan aler overtuigd te wezen dat ons gevoelen met dat van meer deskundigen overeenkwam’ (Snellaert 1836, 87). Blicck schreef Van Duyse naar aanleiding van deze recensie: ‘Heden wordt, in de Gazette, uw treurspel beoordeeld. De recensent is streng en zou ongelyk hebben, indien zyne Strengheid aen geenen Van Duyse werd toegepast. Maer deze heeft karakter en kunstliefde, en hierom zal hy de recentie ten goede houden’ (brief Blicck aan Van Duyse, 23-12-1836).

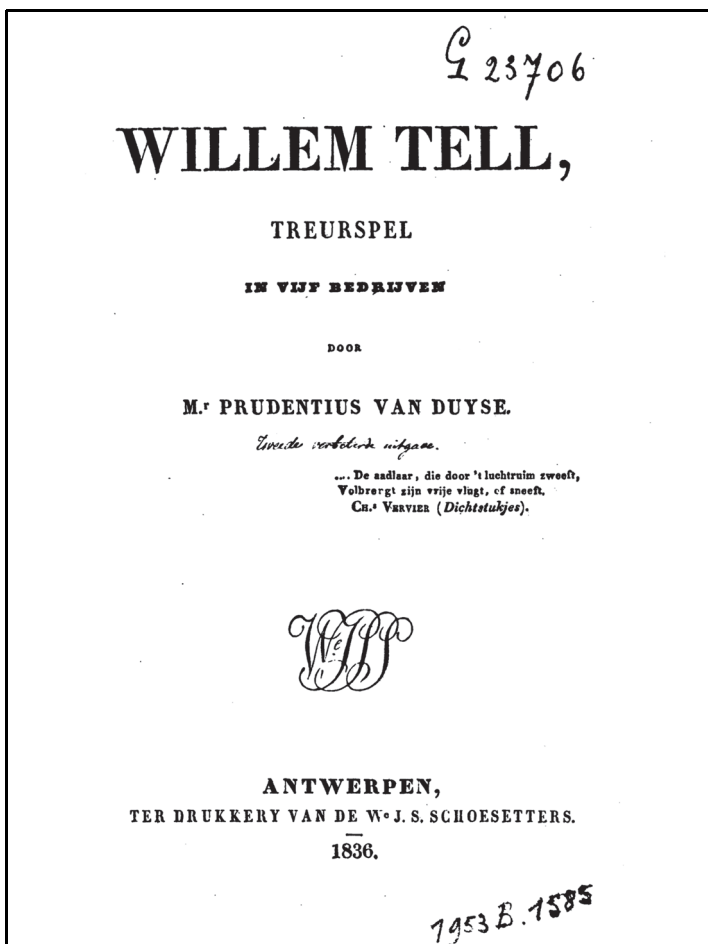

Fig. 5: Titelblad van de eerste uitgave van *Willem Tell* van Prudentius van Duyse, uitgegeven door de weduwe Schoessetters te Antwerpen. Dit exemplaar, dat in het bezit is van de Universiteitsbibliotheek van Gent, gebruikte Van Duyse om aantekeningen te maken voor een 'Tweede verbeterde uitgave', die nooit verscheen.

Van Duyse lijkt zich de kritiek aan te trekken en bereidt ondertussen een heruitgave van zijn toneelstuk voor, een 'Tweede, verbeterde uitgave', zoals hij in zijn eigen exemplaar optekende.¹¹ Maar hij wordt daarbij ingehaald door

¹¹ De bibliotheek van de Universiteit Gent bezit een exemplaar van *Willem Tell* dat Van Duyse heeft voorzien van correcties. Deze versie is online te raadplegen via googlebooks (<https://books.google.be/books?vid=GENT900000100025&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, geraadpleegd op 3 april 2018).

een andere publicatie uit Wouters' geboortestad Lier. Daar was het toneelstuk nog regelmatig op de planken gebracht, zo blijkt uit verschillende aankondigingen in het *Advertentieblad van Lier*, maar daarbij werd Jan Valentijn Wouters steevast als auteur aangemerkt. De gelegenheidsdichter Pieter Bellens, die Wouters persoonlijk kende van het Lierse genootschap Voor Kunst en Wetenschap, had naar eigen zeggen beslag kunnen leggen op de versie van Wouters en bracht die in 1838 uit, samen met Frans Rens.¹² Uit het voorwoord blijkt dat de uitgave gericht is op eerherstel van de overleden dichter. Naar aanleiding van deze uitgave ontspint zich een openbare briefwisseling in het *Advertentieblad van Lier* waarbij Van Duyse zich tegen Bellens' kritiek verdedigt.

VAN DUYSES ZELFPRESENTATIE

Al in 1830 maakte Van Duyse duidelijk dat hij een dichter wilde zijn die zich louter op de kunst richtte en zich niet door randzaken liet afleiden. 'Mij lust geen staatkunde, al ontvouw men ze in gedicht', zo klonk het in het lange gedicht *De wanorde en omwenteling op den Vlaamschen Zangberg* (Van Duyse, 1830, p. 3). Kijken we naar zijn levensloop, dan voegde hij regelmatig de daad bij het woord: op momenten dat hij in politiek vaarwater dreigde te raken, bijvoorbeeld in de strijd om het moedertaalonderwijs in 1847, trok hij zich terug achter zijn schrijftafel om door middel van poëzie zijn commentaar te geven (Bracke, 1979, p. 250). Vergelijkbaar is zijn opstelling in de spellingsoorlog in de eerste twee decennia na de Belgische Revolutie, waarin heftig gediscussieerd werd over de schrijfwijze van het Vlaams. Van Duyse nam ook hier zijn toevlucht tot de poëzie en schreef het 'luimig heldendicht' *De Spellingsoorlog* (1842), waarin hij de kwestie op uiterst vermakelijke wijze parodieerde.

Via de dichtkunst reflecteerde Van Duyse dus regelmatig op politieke kwesties. In de proloog van *Willem Tell* schreef hij dan ook dat hij niet voor niets een toneelstuk over Willem Tell had uitgebracht, 'nu dat der Belgen spraek, uit raed en pleit verbannen, by 't bastertrot de spotlust wekt'. De onverschrokken Zwitserse vrijheidsstrijder Willem Tell uit de veertiende eeuw kon de Vlamingen vijf eeuwen later tot voorbeeld dienen, omdat de Vlaamse taal in België door toedoen van de Franstaligen in de verdrukking was gekomen, aldus Van Duyse. Ook hier benaderde hij een politieke zaak vanuit zijn positie

¹² Het handschrift van Jan Valentijn Wouters is tot nu toe onvindbaar gebleken.

als dichter. In het voorwoord van *Willem Tell* deed hij dat door te laten zien dat hij met de uitgave in de voetsporen trad van illustere tijd- en vakgenoten als Friedrich von Schiller (1759-1805) uit Weimar, de Franse auteurs Prosper de Barante (1782-1866) en René-Charles Guilbert de Pixérécourt (1773-1844) en de Ier James Sheridan Knowles (1784-1862). Ook noemde hij in het voorwoord de uitgave van de Nederlander Adriaan van der Hoop (1778-1854). Van Duyse mat zijn eigen tekst hierdoor een klassiek statuut aan en plaatste zijn uitgave bovendien in een internationaal kader. Op die manier suggereerde hij dat het verhaal van Willem Tell weliswaar thematisch raakte aan de Vlaamse zaak, maar dat de literaire uitwerking ervan tegelijkertijd de lokale politieke beslommeringen oversteeg.

Van Duyse situeerde zichzelf binnen het internationale veld in goed gezelschap, te midden van gevierde schrijvers. Maar binnen de Vlaamse toneelwereld presenteerde hij zich juist als een pionier. Zowel in het ‘Berigt van intekening’ als in het voorwoord liet hij weten:

Ik ken geen enkel oorspronkelyk Treurspel van onze dagen geschreven, Hofmans stukken misschien uitgezonderd.¹³ Ook de vroegere tyden leveren hier zeer weinig op, dat voor ons hedendaegsch Tooneel geschikt is. Mocht ik dan ook, by het ontsluiten dier moeilijke eerebaen, spoedig opgevolgd, en verdoofd worden. Hoe hartelijk zou ik mijnen mededingersen toejuichen! (Van Duyse, 1836, iii)

Het gaat in dit voorwoord niet alleen over de noodzaak van een nieuwe Vlaamse toneeltraditie, waarin Van Duyse zich als wegbereider presenteert die een moeilijke taak op zich heeft genomen. Ook creëert hij een oppositie met Jan Valentijn Wouters, waarbij Van Duyse zich boven de overleden dichter stelt. Dat doet hij onder meer door een negatief oordeel over diens versie van *Willem Tell* uit te spreken:

Jammer maer, dat het stuk verreweg te onbeschaefd was, om in het licht te kunnen verschijnen: de lust bekwam my om het om te werken, en zoo kwam het tegenwoordige Treurspel tot stand, waerin nog al eenige verzen van het bewuste handschrift bewaerd zijn gebleven. (Van Duyse, 1836, ii)

¹³ Van Duyse verwijst hier naar de toonaangevende Kortrijkse toneelschrijver en dichter Jan-Baptist Hofman (1758-1835) die kort voor de publicatie van *Willem Tell* was overleden, tijdens de voorbereiding van een inzending voor Brugse dichtwedstrijd (Van den Berg & Couttenier 2009, 152).

Hoewel het toneelstuk van Wouters dus al verschillende opvoeringen had beleefd, vond Van Duyse het stuk niet afgewerkt genoeg om het ongewijzigd in druk te laten verschijnen. Daarom had hij van *Willem Tell* een mengeling gemaakt van zijn eigen en Wouters' verzen. De oppositie met Wouters zet Van Duyse nog sterker aan als hij de Lierse dichter als volgt portretteert:

Onze brave WOUTERS, houten-plaetsnyder in katoenfabrieken, en wien het geluk weinig toelachte, was van eene letterkundige opvoeding verstockt geweest; doch het ruw talent van dezen ENNIUS verdiende aenwakking,¹⁴ en had wellicht by eene verstandige beschaving België een' Dichter geschonken. (Van Duyse, 1836, ii)

Van Duyse schrijft hier uiterst neerbuigend over Wouters. Hij geeft bovendien aan dat de ideale dichter een combinatie van 'talent' en 'opvoeding' ofwel 'beschaving' in zich verenigt. Wouters' talent was daarentegen nog 'ruw' en zijn gebrekkige scholing en zijn vroege overlijden zorgden er volgens Van Duyse voor dat zijn dichterschap niet tot volle wasdom had kunnen komen. Wouters was voor een dichter bovendien laat op gang gekomen, hij begon 'slechts op zijn acht en dertigste jaer [...] verzen te schrijven', aldus Van Duyse (1836, ii).

Van Duyse bouwt hier impliciet voort op zijn eigen reputatie als jong talent: het was in literaire kringen bekend dat hij op jonge leeftijd dichtwedstrijden had gewonnen. Daarnaast etaleert hij zijn eigen belezenheid uitvoerig in het voorwoord: naast de genoemde reeks auteurs, noemt hij ook nog Jan-Baptist Hofman, Willem Bilderdijk, Jan Frans Willems, Quintus Ennius en bovendien citeert hij uitgebreid uit Jan Baptist Verlooy's bekende *Verhandeling op d'onacht der moederlyke tael in de Nederlanden*, wanneer hij het heeft over het belang van toneel in de moedertaal. Daarmee benadrukt hij zijn eigen letterkundige opvoeding ten opzichte van de 'onbeschaafdheid' van Wouters.

In het voorwoord zet Van Duyse zichzelf bovendien als barmhartige dichter neer, wanneer hij de hoop uitspreekt dat, 'indien eenige Maetschappij besloot het tegenwoordige treurspel ten tooneele te voeren, zo bid ik dezelve, er de eerste vertooning van ten voordeele der Weduwe en Kinderen van den gemelden heere Wouters, welke thands te Lier wonen, te willen geven' (Van Duyse, 1836, iv).

¹⁴ Quintus Ennius (239-169 voor Christus) was een Latijns dichter die bekend werd door zijn *Annales*.

VAN DUYSSES AUTEURSBEELD BEKRITISEERD

De reacties op Van Duyses *Willem Tell* zijn talrijk en divers. Sommige collega's kiezen voor een openbare reactie, anderen voor een persoonlijke, maar in alle teksten wordt Van Duyse aangesproken op de manier waarop hij zichzelf in het voorwoord van *Willem Tell* presenteerde.

Van Duyses vriend Frans Jozef Blicck reageert uitgebreid per brief en doet dat met tegenzin ('hoe zeer ik liefst zou zwygen') en aarzeling: 'Verschoon my derhalve zoo ik in myne beoordeeling den bal missla; ik schryf voor u alleen, niet voor het publiek'. Hoewel Van Duyse het werk van Wouters trachtte te beschaven, heeft juist deze herwerking Van Duyse bij het schrijven in de weg gezeten, denkt Blicck, die hoopt dat 'gy [een andermael] onzen schouwburg [zult] verryken met een oorspronkelyk treurspel, waerin gy, meer uit eigen bron puttende, min te wenschen zult overlaten' (brief Blicck aan Van Duyse, 05-11-1836).

Blicck koos voor een persoonlijke tekst, Ferdinand Snellaert reageerde in het openbaar met zijn recensie in de *Bijdragen der Gazette van Gend* (De Keyser, 1960, pp. 85-87). Snellaert profileerde zich als wegbereider op het gebied van de Vlaamse literatuurkritiek na 1830, en hield in deze periode de opvatting aan dat literatuur een oorspronkelijke maar tegelijkertijd idealiserende kunstbeoefening was, die moest beantwoorden aan de behoeftes van de natie op zedelijk en godsdienstig vlak (Van den Berg & Couttenier, 2009, p. 311). Van Duyse, die zijn ambitie en succes als dichter nooit onder stoelen of banken stak en in zijn inleiding eveneens hoog van de toren had geblazen, bleek voor Snellaert een geschikt mikpunt om zijn literaturopvatting voor het voetlicht te kunnen brengen. Zowel op het gebied van oorspronkelijkheid als de manier waarop literatuur de Vlaamse zaak zou moeten dienen, legde Van Duyse het in de ogen van Snellaert met deze publicatie af. Snellaert zag dat het stuk weliswaar 'als zoodanig geheel behoort [...] tot de romantische school', maar:

Zyne edele zucht om eens anders werk uit het duistere te trekken heeft hem verblind. Hy weet nochtans ook wel dat het voor den man van genie gemakkelyker is zelf te scheppen dan het door een ander mismaekt werk te volmaken. Hy late daerom zynen vryen geest over een onderwerp van eigene vinding zweven. (Snellaert, 1836, p. 42)

Blicck en Snellaert verwierpen dus niet alleen het resultaat van de herwerking, maar ook Van Duyses voornemen om Wouters' werk te herschrijven. In

Fig. 6: *Prudens van Duyse met stadsgezicht van Dendermonde (1893).*
Lithografie van Willem Battaille met een gedicht van Emmanuel Hiel.

de inleiding had Van Duyse zichzelf gepresenteerd als hoeder van Wouters' werk, maar Snellaert beschouwde dat als een 'misvormd plan' en schrijft in zijn recensie dat hij het 'ten minsten onvoorzigtig' vond van Van Duyse om 'in het begin zyner loopbaen met zulke hinderpalen te willen worstelen'

(Snellaert, 1836, p. 86). Daarmee suggereerde de criticus dat Van Duyse met deze uitgave zelfs zijn reputatie als talentvol dichter in gevaar had gebracht. Ook bagatelliseerde Snellaert de poging van Van Duyse om zich onder internationale en gevierde auteurs te scharen. Juist omdat het verhaal *Willem Tell* zo'n grote populariteit kende en zoveel auteurs Van Duyse al waren voorgegaan, was het volgens Snellaert 'des te moeyelyker om eene eenigszins gunstige vergelyking te kunnen onderstaen' (Snellaert, 1836, p. 86). Bovendien was de Vlaamse zaak, die Van Duyse aangaf te willen dienen, met dit werk helemaal niets opgeschoten. Snellaert concludeert: 'de oordeelvelling is streng; maer wy waren dezelve aen het vaderland en den schryver verschuldigd' (1836, p. 87), waarmee hij aangeeft dat hij in tegenstelling tot Van Duyse het belang van de natie wél in het oog houdt.

Dat Van Duyse zichzelf als pionier van de Vlaamse toneelkunst had opgeworpen, was Frans Rens in het verkeerde keelgat geschoten. Hij vond dat Van Duyse de toneelschrijver Hofman niet zo makkelijk had mogen wegzetten. Hofman was dan weliswaar vier jaar eerder op 77-jarige leeftijd overleden, maar dat betekende niet dat zijn stukken 'voor het hedendaegsch toneel ongeschikt zyn, dewyl dezelve nog immer door onze Vlaemsche Rhetoryke Maetschappyyen met byval worden vertoond', zo schreef Rens in de *Bijdragen der Gazette van Gend* (Rens, 1836, p. 26).

Het is onwaarschijnlijk dat Van Duyse zich tegen de kritiek van Blicck en Snellaert heeft verweerd: niets in de overgeleverde correspondentie wijst daarop. Dat kan te maken hebben met onverschilligheid, of misschien voelde hij zich boven alle kritiek verheven, maar waarschijnlijker is dat Van Duyse te afhankelijk was van die twee om de verstandhouding met hen op het spel te durven zetten. Snellaert groeide in de jaren 1830 uit tot een van de belangrijkste critici in Vlaanderen, Blicck beschouwde hij als een intieme vriend (Weijermars, 2018, p. 76). Van Duyse reageert wel voluit op de heruitgave van *Willem Tell* van Pieter Bellens en Frans Rens, die in 1838 te Lier verscheen. In die uitgave wordt Jan Valentijn Wouters op het titelblad als auteur aangemerkt, de tekst vangt aan met een lofzang op de overleden dichter en vooraf wordt voor de zekerheid nog vermeld dat 's Mans verbeteringen, alsmede deszelfs spelling, by den druk behouden [zyn]' ([Bellens], 1838, i).

De inleiding van Bellens laat zien dat de uitvoerige loftuitingen aan het adres van Wouters vooral bedoeld zijn om Van Duyses zelfprofilering ten koste van Wouters te ontcrachten. Zo staat er bijvoorbeeld: 'Had Wouters verdiensten? Zoo ja, waerom zyn treurspel niet onder zynen naem laten verschynen? Hy moge slechts houten-plaetsnyder voor katoenfabrieken wezen of niet' ([Bel-

lens], 1838, vii). Hier vinden we ook de eerste beschuldiging van letterdiefte aan het adres van Van Duyse:

Is het niet beklagenswaardig, zyn verheven tooneelstukken te Antwerpen uytgegeven, met eenen vreemden naem te zien pronken? – Een werk verbeteren, als ware het van eenen vriend, is prysbaer, maer!.. hoeft men zynen eygen naem er op te drukken? ([Bellens], 1838, vii)

De Lierse aanval op Van Duyse is te verklaren vanuit het feit dat dichters in deze periode nauw gelieerd waren aan hun eigen stad of streek. Ze werden in de plaatselijke rederijderskamers op handen gedragen en hun verdiensten straalden af op de stad doordat ze bij prijskampen ook de eer van hun woonplaats verdedigden (Van den Berg & Couttenier, 2009, pp. 152-153). Dat was ook het geval bij Wouters, die na zijn dood in Lierse letterkundige kringen kennelijk nog steeds bewonderd werd. Van Duyse had zichzelf als dichter juist in een internationaal gezelschap geplaatst en bovendien had hij zijn *Willem Tell* naar eigen zeggen voor nationale doeleinden uitgebracht. De reactie van Bellens laat zien dat zijn lokale perspectief op de literatuur met Van Duyses nationale en internationale aspiraties in conflict kwam.

Frans Rens, die de nieuwe uitgave mede had verzorgd, liet Van Duyse ongemoeid, wellicht omdat hij net als Snellaert een gerespecteerde collega was. Rens had als dichter diverse prijzen gewonnen bij de prijskampen, was vanaf 1834 hoofdredacteur van het *Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje* en richtte met Snellaert in 1836 het succesvolle genootschap De Taal is Gantsch het Volk op, waarvan hij voorzitter werd. Van de gelegenheidsdichter Bellens, die slechts in Lierse letterkundige kringen bekendheid genoot, had Van Duyse echter weinig te vrezen. Van Duyse kiest een lokaal podium om hem van repliek te dienen: in het *Advertentieblad van Lier* publiceert hij een lange openbare brief aan Bellens waarin hij de Lierenaar met de grond gelijk maakt. Allereerst gaat hij Bellens' inleiding 'napluizen' op stijlfouten, waarmee hij hem als schrijver diskwalificeert. Denigrerend schrijft Van Duyse over een 'braakachtig voorwordeke'. Daarna beargumenteert hij dat Bellens Van Duyses inleiding niet goed gelezen heeft, waardoor hij ook als lezer wordt afgeserveerd: 'de tael en waerheyd verkrachten, dat is het al te bont maken', aldus Van Duyse. Bellens had Van Duyse juist dankbaar moeten zijn dat hij 'inschryvers op den my toegezonden lyst van uw uitgave *recruteerde*, aen welke Heeren ik dan ook trouw de my behandigde exemplaren, met voor- en na-woord, heb behandigd'. Dat hij intekenaren voor de postume uitgave van Wouters' toneelstuk had verzameld, was volgens Van Duyse het bewijs dat

hij geen ‘vyand van WOUTERS’ was: ‘ik ben slechts de vyand van logenaren en rymelaren’ – onder wie Bellens. Vervolgens schrijft hij dat Bellens’ ‘critiek te nietig [is] om erbij stil te staan’ (Van Duyse 1838, z.p.). Toch laat Van Duyse het daar niet bij: een maand later verschijnt er nóg een brief van zijn hand in het *Advertentieblad* waarin hij wederom stevig tegen Bellens van leer trekt (Van Duyse, 1838a, z.p.). Hij maakt bezwaar tegen Bellens’ aantijgingen dat hij geen weldoener maar een ijdelruit zou zijn en dat hij Wouters te kort heeft gedaan.¹⁵ En ook hier verwerkt hij zijn ongenoegen tot een gedicht, met daarin de voor Van Duyse typische ironische, haast cynische ondertoon:

Gy keurt den titel my dan waerdig
Van verzenfabriekant.
Zoo, zoo, myn Heer! gy zyt toch aerdig;
Wat hart en wat verstand?
Ik vlieg op krachtelooze vlerkjens
– (Als ’t zwaluwtjen) maer langs den grond,
Gy, met uw *poezysche* werkjens
Dryft, als een adelaer, de hooge heemlen rond.
Ook slaegt gy, hooggeduchte BELLENS,
Goed, opperbest in polemiek.
By u bloeit zonder eenig kwellens,
(Gelukkige!) de versfabriek.
– Gy houdt van dichten en verdichten,
Vooral in ’t laetste een baes van ’t Land
Men schryft eens op uw graf, dat men *toch laet* moog’ stichten:
HIER RUST DE KNAPSTE VERS- EN LOGENSFABRIEKANT.
(Van Duyse, 1838a, z.p.)

Door zichzelf als zwakke zwaluw en Bellens als adelaar voor te stellen, doet Van Duyse hier aan ironische zelfverkleining.¹⁶ Hij gaat er vanuit dat de lezer van zijn tekst wel weet dat hij als dichter op een veel grotere reputatie kan bogen dan zijn tegenstander in deze polemiek. De contemporaine lezer zou het beeld dat Van Duyse schetst dus naar verwachting in diens voordeel omkeren. Als Van Duyse het tegenovergestelde gedaan had en zichzelf als adelaar en Bellens als laagvliegende zwaluw had voorgesteld, had de lezer hem

¹⁵ Van Duyse lijkt in zijn tweede brief te reageren op een brief van Bellens, maar die is in de correspondentie noch in het *Advertentieblad van Lier* teruggevonden.

¹⁶ Over ironische zelfvergrotting schreef Marc van Zoggel in zijn proefschrift *De ijdele façade. Over de ironische zelfvergrotting van Harry Mulisch* (Hilversum, 2018).

arrogantie kunnen verwijten en had Van Duyse zijn reputatie van ijdelruit bevestigd.

Bellens publiceert zijn reactie hierop in dichtvorm, waarin hij schrijft dat hij ongevoelig is voor Van Duyses beledigingen. Hij positioneert zichzelf weliswaar in een lagere letterkundige rang dan Van Duyse ('Schoon ik geen dichter ben') maar hij is er trots op dat hij tenminste 'steeds zynen eigen naem schryft op zyn eigen werk' (Bellens, 1838a, z.p.). En daarmee wordt de kwestie over het toneelstuk *Willem Tell* afgesloten.

BESLUIT

De affaire *Willem Tell* was een ethische kwestie, niet een juridische, daar Van Duyse formeel het auteursrecht niet had overtreden – het auteursrecht werd in België pas decennia later vastgelegd. Toch kreeg de affaire gaandeweg het karakter van een tribunaal, waarin zijn critici Van Duyses claims uit zijn inleiding wogen en keurden. Van Duyse, die in 1832 was beëdigd als advocaat¹⁷, schreef in het *Advertentieblad* zelf ook over de 'publieken beschuldiger' Bellens, waartegen hij zich voor de 'rechtbank des publieks' wilde verweren. In deze zaak werd Van Duyse aangerekend dat hij met het werk van Wouters aan de haal was gegaan en dat hij zich ten onrechte als weldoener had gepresenteerd. Ook zijn rol als pionier van het Vlaamse toneel werd ter discussie gesteld. Zijn internationale en nationale perspectief op de literatuur botste bovendien met het lokale belang dat schrijvers als Wouters op dat moment nog steeds vertegenwoordigden. Desondanks bleef de reputatie van Van Duyse als gerenommeerde dichter overeind, geen van de opponenten tornde aan de kwaliteiten van zijn oeuvre. 'Wat tael en versbouw aengaet, de schryver heeft daerin zynen reeds verkregen roem staende gehouden', schreef Snellaert (1836, p. 87) in zijn recensie.¹⁸ Ook Bellens liet de dichter Van Duyse in dat opzicht heel.

Van Duyse stond een ongebonden dichterschap voor ogen, waarin hij onafhankelijk van politieke zaken zijn pen ten dienste kon stellen van een tijdloze, klassieke literatuur. De kwestie rond de uitgave van *Willem Tell* illustreert dat

¹⁷ Vlak na zijn afstuderen in 1832 zou Van Duyse – om zijn ouders te plezieren – één zaak pleiten en winnen. Daarna keerde hij de rechtspraak de rug toe.

¹⁸ Sterker, Snellaert (1838, 87) kon zich niet voorstellen dat Van Duyse zelf overtuigd was van zijn onderneming: 'Het overtollige en het gerekte zyn er zoo in overvloed, dat het ons ongelooflyk voorkomt dat de schryver zelf zynen misslag niet zoude ingezien hebben'.

zijn eigen ideeën over zijn dichterschap wrongen met de literaire realiteit waarin hij functioneerde. Van Duyse was met handen en voeten gebonden aan een literatuur die de Vlaamse zaak had te dienen, die nog voornamelijk lokaal georganiseerd was en waarin bescheidenheid gewaardeerd werd. Dat hij zich hiervan bewust was en dat hij probeerde zijn eigen idealen met die van de Vlaamse Beweging te verbinden, is te lezen in zijn voorwoord bij *Willem Tell*. Tegelijkertijd laat de vrijmoedige, nogal vileine toon van zijn openbare brieven in het *Advertentieblad* zien dat de harde oordelen van zijn collega's hem niet onberoerd lieten. Hij zette zijn ironische pen in voor de tegenaanval, waardoor hij zijn zelfpresentatie als groot dichter beschermd en cultiveerde.

Bibliografie

Brieven, chronologisch geordend

Brief Prudens van Duyse aan Philip Blommaert, 12-05-1834: Letterenhuis Antwerpen, plaatsingsnummer B 6455 / B2 (Brievenboek), inschrijvingsnummer 49183/71a-b.

Brief Hendrik Conscience aan Theodoor van Rijswijck, 11-03-1836: Letterenhuis Antwerpen, plaatsingsnummer C 34 / B, inschrijvingsnummer 4997, Archief Hendrik Conscience.

Brief Philip Blommaert aan Prudens van Duyse, 23-04-1836: Letterenhuis Antwerpen, volgnummer D 9653 / 10 (124), Archief Prudens van Duyse.

Brief Karel August Vervier aan Prudens van Duyse, 23-05-1836: Letterenhuis Antwerpen, volgnummer D 9653 / 15 (123), Archief Prudens van Duyse.

Brief Prudens van Duyse aan Philip Blommaert, 14-08-1836: Letterenhuis Antwerpen, plaatsingsnummer B 6455 / B2 (Brievenboek), inschrijvingsnummer 49183/100.

Brief Prudens van Duyse aan Frans Jozef Blicck, 30-08-1836: Letterenhuis Antwerpen, plaatsingsnummer D 9653 / B, inschrijvingsnummer 72586/9, Archief Prudens van Duyse.

Brief Frans Jozef Blicck aan Prudens van Duyse, 08-10-1836: Letterenhuis Antwerpen, volgnummer D 9653 / 10 (48), Archief Prudens van Duyse.

Brief Frans Jozef Blicck aan Prudens van Duyse, 05-11-1836: Letterenhuis Antwerpen, plaatsingsnummer B 629 / B, inschrijvingsnummer 33913/2.

Brief Petronella Moens aan Prudens van Duyse, 23-06-1837: Letterenhuis Antwerpen, volgnummer D 9653 / 25 (11), Archief Prudens van Duyse.

Brief Johannes Immerzeel jr. aan Prudens van Duyse, 04-10-1839: Letterenhuis Antwerpen, volgnummer D 9653 / 21 (104), Archief Prudens van Duyse.

Literatuur

- [**Bellens, P.J.**] (1838). Voorwoord. In Wouters, Jan Valentijn, *Willem Tell. Treurspel in vijf bedrijven. Uitgebracht door de leden van het genootschap voor Kunst en Wetenschap* (vii-viii). Lier: J.A. van Rompay.
- Bellens, P.J.** (1838). Aen mynen confrater, den heer P. Van Duyse! *Advertentie-blad van Lier en alle de omliggende steden en dorpen*, 5/18, 5 mei 1838. Paginering ontbreekt.
- Bracke, S.** (1979). Prudens Jan Marie van Duyse: dichter, historicus, musicus en publicist. In *Nationaal biografisch woordenboek* (pp. 244-259). Brussel: Paleis der Academiën.
- De Keyser, P.** (1960). De driehoeksverhouding F.A. Snellaert, F.J. Blicke en Prudens van Duyse (1836-1840). *Spiegel der Letteren*, 4/1, 81-98.
- Deprez, A., W. Gobbers & K. Wauters** (2003). *Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Vlaamse letterkunde in de 19de eeuw* 3. Gent: KANTL.
- Deprez, A.** (1970). De jonge Snellaert (1809-1838). *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1970, 1-155.
- Dorleijn, G.J.** (1989). *Terug naar de auteur. Over de dichter M. Nijhoff*. Baarn: De Prom.
- Feilla, C.** (2013). *The Sentimental Theater of the French Revolution*. New York: Routledge.
- Kemperink, M.** (2013). Kunstenaar, aristocraat en zakenman: Louis Couperus *self-fashioning*. *Spiegel der Letteren*, 55/3, 375-401.
- Meizoz, J.** (2010). Modern Posterities of Posture. Jean-Jacques Rousseau. In G.J. Dorleijn, R. Grüttemeier and L. Korthals Altes (red.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship Around 1900 and 2000* (pp. 81-93). Leuven [etc.]: Peeters.
- Micheels, J.** (1893). *Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken*. Gent: A. Siffer.
- Pauwels, J.** (2002). Dichter in ballingschap? Prudens van Duyse en de Belgische Omwenteling. *Spiegel der Letteren*, 44/2, 148-168.
- Rens, F.** (1836). Willem Tell. Treurspel in vyf bedryven, door Mr. Prudentius van Duyse. In *Bijdragen voor Letteren, Kunsten en Wetenschappen*, 26.
- Sanders, M.** (2015). 'Lieveling, je hebt te doen met iemand die streeft.' Het *posture épistolaire* van Herman Gorter. *Nederlandse Letterkunde*, 20/3, 237-252.
- Schriks, C.** (2004). *Het kopijrecht. 16e tot 19e eeuw*. Zutphen: Walburg Pers.
- Snellaert, F.A.** (1836). XXXIII. Willem Tell. *Bijdragen der Gazette van Gend voor Letteren, Kunsten en Wetenschappen*, 1, 86-88.
- Van den Berg, W. & P. Couttenier** (2009). *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Van der Hallen, O.** (1927). Het rederijkerstooneel te Lier op het einde der 18e en in 't begin der 19e eeuw. In *Lier Vroeger en Nu*, 1, 227-237.

- Van Kalmthout, T.** (2004). De schelmerij van Plagiarius. Over letterdieverij in de negentiende eeuw. *De Negentiende Eeuw*, 28/1, 65-87.
- Van Duyse, P.** (1836). *Willem Tell. Treurspel in vijf bedrijven*. Antwerpen: Wed. J.S. Schoeseters.
- Van Duyse, P.** (1838). Aen den heer P.J. Bellens, tot Lier. *Advertentie-blad van Lier en alle de omliggende steden en dorpen*, 5/13, 31 maart 1838. Paginering ontbreekt.
- Van Duyse, P.** (1838a). Aen den heere P.J. Bellens, tot Lier. *Advertentie-blad van Lier en alle de omliggende steden en dorpen*, 5/17, 28 april 1838. Paginering ontbreekt.
- Van Zoggel, M.** (2018). *De ijdele façade. Over de ironische zelfvergroting van Harry Mulisch*. Hilversum: Verloren.
- Verhoogt, R.** (2007). *Art in Reproduction. Nineteenth-century prints after Lawrence Alma-Tadema, Jozef Israëls and Ary Scheffer*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Weijermars, J.** (2010). Twee prijsvragen, twee strategieën. Jan Frans Willems, Prudens Van Duyse en het Brusselse genootschap Concordia (1818-1830). In N. Bemong e.a. (red.), *Naties in een spanningsveld. Tegenstrijdige bewegingen in de identiteitsvorming in negentiende-eeuws Vlaanderen en Nederland* (pp. 79-95). Hilversum: Verloren.
- Weijermars, J.** (2012). *Stiefbroeders. Zuid-Nederlandse letteren en natievorming onder Willem I, 1814-1834*. Hilversum: Verloren.
- Weijermars, J.** (2016). De romantische auteur: Prudens van Duyse (1804-1859). In E. van Boven & P. Verstraeten (red.), *Schrijverstypen: De moderne auteur tussen individu en collectief* (pp. 13-24). Hilversum: Verloren.
- Weijermars, J.** (2018). ‘Enkel om U te verpligten’: Wederkerigheid in de correspondentie van Prudens van Duyse. *Zacht Lawijd*, 17 (4), 71-91.
- Weijermars, J.** (2018a). ‘Boven lof en blaem verheven’: Prudens van Duyse als bemiddelaar van Maria Doolaeghe. In L. Duyvendak & J. Oosterholt (red.), *Uit de marge: Kanttekeningen bij de cultuurhistorische canon* (pp. 225-231). Hilversum: Verloren.
- Wouters, J.V.** (1838). *Willem Tell. Treurspel in vijf bedrijven. Uitgebracht door de leden van het genootschap voor Kunst en Wetenschap*. Lier: J.A. van Rompay.

Illustratieverantwoording

Fig. 1: Letterenhuis, Antwerpen, D9653/P.

Fig. 2: Letterenhuis, Antwerpen, S714/P.

Fig. 3: Letterenhuis, Antwerpen, B6455/P.

Fig. 4: Letterenhuis, Antwerpen, B629/P.

Fig. 5: Universiteitsbibliotheek Gent, BIB.G.023706.

Fig. 6: Letterenhuis, Antwerpen, Planex GP / IX, 4.